

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗАР
МЭДЭЭЛЭЛ, ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭ, ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХЭЛТЭС

**БАНК БА БАНК БУС САНХҮҮГИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ЭРХЛЭХ ҮЙЛ
АЖИЛЛАГААНЫ ХҮРЭЭ, ТҮҮНИЙ ХЯЗГААР, ҮҮНТЭЙ ХОЛБООТОЙ ҮҮСЧ БУЙ
АСУУДЛЫН ТАЛААРХ ЛАВЛАГАА МЭДЭЭЛЭЛ**

Лавлагаа мэдээлэл

СТ-16/417

Захиалагч: УИХ-ын гишүүн Б.Баттөмөр

Судлаачид: Г.Алтан-Оч
И.Жаргалзаяабямба

Улаанбаатар
2016 он

**БАНК БА БАНК БУС САНХҮҮГИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ЭРХЛЭХ ҮЙЛ
АЖИЛЛАГААНЫ ХҮРЭЭ, ТҮҮНИЙ ХЯЗГААР, ҮҮНТЭЙ ХОЛБООТОЙ ҮҮСЧ БУЙ
АСУУДЛЫН ТАЛААРХ ЛАВЛАГАА МЭДЭЭЛЭЛ**

Захиалагч: УИХ-ын гишүүн Б.Баттөмөр
Гүйцэтгэгч: референт Г.Алтан-Оч, референт И.Жаргалзаяабямба
Тайлангийн код: СТ-16/417
Хугацаа: 2016.11.01-17

УИХ-ын эрхэм гишүүн Таны 2016.10.25-ны өдрийн 3874 тоот албан бичгээр ирүүлсэн захиалгын дагуу Монгол Улсын арилжааны банк ба Банк бус санхүүгийн байгууллага (цаашид ББСБ гэх)-ын эрхлэх үйл ажиллагааны хүрээ, түүний хязгаарлалт, үүнтэй холбоотой үүсч буй асуудлын талаарх лавлагаа мэдээлэл гаргав. Монгол Улсын банк, ББСБ-ын үйл ажиллагааны эрхзүйн орчинд хамаарах нэгдүгээр хэсгийг И.Жаргалзаяабямба, өндөр хөгжилтэй болон хөгжиж буй орнуудын банк ба ББСБ-ын эрхлэх үйл ажиллагаанд хамаарах хоёрдугаар хэсгийг Г.Алтан-Оч тус тус боловсруулав.

**Нэг. Монгол улс дахь арилжааны банкны ба банк бус санхүүгийн
байгууллагын эрхлэх үйл ажиллагааны хүрээ, түүний хязгаар, үүнтэй
холбоотой үүсч буй асуудлын талаар**

1. Монгол улс дахь арилжааны банкны тухай¹

Банкны тухай хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хууль, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хууль, энэ хууль болон эдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

Арилжааны банкуудын эрхлэх үйл ажиллагааны хүрээг “Банкны тухай хууль”-иар зохицуулна (2010 оны 01-р сарын 28-ны өдрийн шинэчилсэн найруулга). Хуулийн зорилт нь доорх үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино. Үүнд:

- банк байгуулах зөвшөөрөл олгох, түүнийг хүчингүй болгох;
- банкны удирдлага, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны үндсэн зарчмыг тогтоох;
- банк болон банкны нэгдлийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, тэдгээрт албадлагын арга хэмжээ авах.

Энэ хуулийн 6-р зүйлд заасны дагуу Монголбанкны тусгай зөвшөөрлийн үндсэн дээр банк нь дараах үйл ажиллагаа эрхэлнэ. Үүнд:

- мөнгөн хадгаламж;
- зээл;
- төлбөр тооцооны үйлчилгээ;
- өөрийн нэрийн өмнөөс гуравдагч этгээдэд баталгаа, батлан даалт гаргах;
- гадаад валют худалдах, худалдан авах, хадгалах, хадгалуулах;
- үнэт металл, эрдэнийн чулуу худалдах, худалдан авах, хадгалах, хадгалуулах;
- үнэт зүйл хадгалах;

¹ Мэдээллийн эх сурвалж: МБ ХШГазар Мөнхбат 323435, 9907-9167; Банкны холбоо Намжилмаа 9904-4021

- гадаад төлбөр тооцоо хийх;
- үнэт цаас гаргах, худалдах, худалдан авах;
- санхүүгийн түрээсийн үйл ажиллагаа;
- зээл болон санхүүгийн бусад хэрэгслийг худалдах, худалдан авах;
- хууль тогтоомжоор хориглоогүй бөгөөд Монголбанкнаас зөвшөөрсөн санхүүгийн бусад ажил, үйлчилгээ.

Банкны үйл ажиллагаанд тавигдах хязгаарлалтыг хуулийн 17-р зүйлд дараах байдлаар заажээ. Үүнд:

- 17.1 Банкнаас аливаа этгээд, түүнтэй холбогдох этгээдэд олгосон зээл, зээлтэй адилтган тооцох актив хөрөнгө, баталгаа, батлан даалтын нийлбэр дүн нь тухайн банкны өөрийн хөрөнгийн 20 хувиас хэтэрч болохгүй.
- 17.2 Банкнаас гаргах баталгаа, батлан даалтын нийт дүн нь тухайн банкны өөрийн хөрөнгийн хэмжээнээс илүүгүй байна.
- 17.3 Банкнаас холбогдох этгээдэд олгох зээл, зээлтэй адилтган тооцох актив хөрөнгө, баталгаа, батлан даалтын дээд хэмжээ нь банкны өөрийн хөрөнгийн таван хувиас, тэдгээрийн нийлбэр дүн нь өөрийн хөрөнгийн 20 хувиас тус тус хэтэрч болохгүй бөгөөд ийнхүү олгохдоо дараахь шаардлагыг баримтална:
 - 17.3.1 зээл, зээлтэй адилтган тооцох актив хөрөнгө, баталгаа, батлан даалтад тавих шаардлага, хүү, нөхцөл нь тухайн банкны зээл олгох ердийн шаардлага, хүү, нөхцөлөөс хөнгөлөлттэй байж болохгүй;
 - 17.3.2 тухайн банкны хувьцааг барьцаалан зээл олгохгүй, зээлтэй адилтган тооцох актив хөрөнгө үүсгэхгүй, баталгаа, батлан даалт гаргахгүй байх;
 - 17.3.3 олгосон зээл, зээлтэй адилтган тооцох актив хөрөнгийн төлөгдөх хугацаа болон, гаргасан баталгаа, батлан даалтын дуусах хугацаа нь зургаагаас дээш сараар хэтэрсэн, эсхүл тухайн этгээдэд олгосон зээл, зээлтэй адилтган тооцох актив хөрөнгө, баталгаа, батлан даалтын нийт дүн нь тухайн банкны өөрийн хөрөнгийн таван хувиас хэтэрсэн бол уг этгээд банкны удирдах үйл ажиллагаанд аливаа хэлбэрээр оролцохгүй байх.
- 17.4 Энэ хуулийн 17.5-д зааснаас бусад тохиолдолд банк худалдан авах үнэт цаасны эзэмшлийн нийт дүн нь банкны өөрийн хөрөнгийн 20 хувиас хэтэрч болохгүй бөгөөд энэ нь нэг компанийн гаргасан хувьцааны нийт дүнгийн 10 хувиас дээшгүй байна. Үүнд Засгийн газар, Төв банкны үнэт цаас, зээлийн мэдээллийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг хуулийн этгээд, хараат болон охин компанийн хувьцаа хамаарахгүй.
- 17.5 Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас худалдан авах нийт дүн банкны өөрийн хөрөнгийн 50 хувиас хэтэрч болохгүй².

2. Банк бус санхүүгийн байгууллагын тухай

2.1. ББСБ-ын өнөөгийн байдал

2016 оны гуравдугаар улирлын байдлаар нийт 509 ББСБ Санхүүгийн зохицуулах хорооноос олгосон тусгай зөвшөөрлийн үндсэн дээр үйл ажиллагаа эрхэлж байгаагаас 89% буюу 454 нь зээлийн үйл ажиллагаа, 27.9% буюу 142 нь гадаад валютын арилжаа, 6.5% буюу 33 нь хөрөнгө оруулалт санхүүгийн чиглэлээр зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх, 5.5% буюу 28 нь итгэлцлийн үйлчилгээ, 4.3% буюу 22 нь факторингийн үйлчилгээ, 3.1% буюу 16 нь төлбөрийн баталгаа

² <http://www.legalinfo.mn/law/details/108?lawid=108>

гаргах, 2.3% буюу 12 нь цахим төлбөр тооцоо, мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээ, 0.4% буюу 2 нь богино хугацаат санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулалт хийх, төлбөр тооцооны хэрэгсэл гаргах үйлчилгээг тус тус эрхэлж байна.

ББСБ-ын үйл ажиллагааны төрөл

№	Үйл ажиллагааны нэр төрөл	ББСБ-ын тоо
		2016-III
Нийт ББСБ		509
1	Зээлийн үйл ажиллагаа	454
Үүнээс: Зээлийн үйл ажиллагаа дагнан эрхэлдэг		337
2	Факторонгийн үйлчилгээ	22
3	Төлбөрийн баталгаа гаргах	16
4	Төлбөр тооцооны хэрэгсэл гаргах	2
5	Цахим төлбөр тооцоо, мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээ	12
6	Гадаад валютын арилжаа	142
Үүнээс: Гадаад валютын арилжаа дагнан эрхэлдэг		51
7	Итгэлцлийн үйлчилгээ	28
8	Богино хугацаат санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулалт хийх	2
9	Хөрөнгө оруулалт санхүүгийн чиглэлээр зөвлөгөө мэдээлэл өгөх	33

Улсын хэмжээнд үйл ажиллагаа эрхэлж буй 509 ББСБ-уудын 58 нь буюу 11.4 хувь нь хөдөө орон нутагт, 451 нь буюу 88.6 хувь нь хүн амын төвлөрлөө дагаад Улаанбаатар хотод үйл ажиллагаа эрхэлж байна.

2016 оны II улирлын байдлаар ББСБ-уудын голлох статистик үзүүлэлтүүдийг доорх хүснэгтээр харуулав.

ББСБ-ын голлох статистик үзүүлэлтүүд /мянган төгрөгөөр/

д/д	Үндсэн үзүүлэлтүүд	2015 оны II улирал	2016 оны II улирал	Өөрчлөлт /+/, -/	
				дүн	хувь
1	ББСБ-ын тоо	423	499	76	18.0
2	Хувьцаа эзэмшигчдийн тоо	849	986	137	16.1
3	Ажиллагсадын тоо	1774	2048	274	15.4
4	Салбар нэгжийн тоо	99	124	25	25.2
5	Харилцагчдын тоо	457,540.0	420,505.0	(37,035.0)	(8.1)
6	Нийт актив	554,486,688.9	676,535,675.8	122,048,986.9	22.0
	Банкны салбартай харьцуулахад /хувь/	2.6	2.9	0.3	11.5
7	Нийт зээлийн өрийн үлдэгдэл	362,319,194.6	412,072,970.5	49,753,775.9	13.7
	Банкны салбартай харьцуулахад /хувь/	3.2	3.4	0.2	6.3
8	Нийт эздийн өмч	368,056,017.9	507,041,000.2	138,984,982.3	37.8
	Банкны салбартай харьцуулахад /хувь/	14.9	19.7	4.8	32.2
9	Нийт дүрмийн сан	285,029,965.8	388,843,755.4	103,813,789.6	36.4
10	Итгэлцлийн үйлчилгээний өглөг	32,494,933.5	26,747,511.1	(5,747,422.4)	(17.7)
11	Банк, ББСБ-аас татсан зээл	123,650,226.2	101,918,060.8	(21,732,165.4)	(17.6)
	Үүнээс: Богино хугацаат	65,797,192.9	53,408,080.8	(12,389,112.1)	(18.8)

зээл					
Урт хугацаат зээл		57,853,033.3	48,509,980.0	(9,343,053.3)	(16.1)
12	Төслийн зээлийн санхүүжилт	14,251,061.0	20,057,341.6	5,806,280.6	40.7
13	Нийт орлого	77,173,104.8	84,195,759.0	7,022,654.2	9.1
14	Нийт зардал	56,220,178.2	59,155,454.1	2,935,275.9	5.2
15	Тайлант үеийн ашиг	20,952,926.6	25,040,304.9	4,087,378.3	19.5

Тайлант хугацааны банк бус санхүүгийн салбарын үзүүлэлтийг банкны салбарын үзүүлэлттэй харьцуулахад ББСБ-уудын нийт актив 676.5 тэрбум төгрөг байгаа нь банкны салбарын 2.9%, зээлийн өрийн үлдэгдэл 412.1 тэрбум төгрөг байгаа нь банкны салбарын 3.4%, эзэмшигчдийн өмч 507.0 тэрбум төгрөг байгаа нь банкны салбарын 19.7%-тай тус тус тэнцэж байна.

2016 оны II улирлын байдлаар 499 ББСБ-уудын нийт хөрөнгө 676.5 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 122.0 тэрбум төгрөгөөр буюу 22 хувиар, нийт активт эзлэх зээлийн хэмжээ өмнөх оны мөн үеэс 49.7 тэрбум төгрөгөөр буюу 13.7 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.

2.2. Банк бус санхүүгийн байгууллагын эрхлэх үйл ажиллагааны хүрээ, хязгаарлалт

УИХ-аас 2002 оны 12 дугаар сарын 12-ны өдөр баталсан "Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хууль"-ийн 7.1 дэх хэсэгт банк бус санхүүгийн байгууллага /цаашид ББСБ гэх/ нь дараах үйл ажиллагааг Санхүүгийн зохицуулах хороо /цаашид Хороо гэх/-оос олгосон тусгай зөвшөөрлийн үндсэн дээр эрхлэхээр заасан байдаг. Үүнд:

1. Зээлийн үйл ажиллагаа
2. Факторингийн үйлчилгээ
3. Төлбөрийн баталгаа гаргах үйлчилгээ
4. Төлбөр тооцооны хэрэгсэл гаргах
5. Цахим төлбөр тооцоо, мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээ
6. Гадаад валютын арилжаа
7. Итгэлцлийн үйлчилгээ
8. Богино хугацаат санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулалт хийх
9. Хөрөнгө оруулалт санхүүгийн чиглэлээр зөвлөгөө мэдээлэл өгөх үйлчилгээ
10. Үл хөдлөх эд хөрөнгө барьцаалахтай холбоотой санхүүгийн зуучлалын үйл ажиллагаа

Дээрх хуулийн 12 дугаар зүйлд банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаанд хориглох арга хэмжээнүүдийг заасан байдаг. Тухайлбал, тусгай зөвшөөрөлд зааснаас өөр үйл ажиллагаа эрхлэх, иргэн, хуулийн этгээдээс хадгаламж татахгүй байх, санхүүгийн тайланд тусгаагүй эх үүсвэрийг үйл ажиллагаандаа ашиглахгүй гэх мэт.

Мөн хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.2-т заасны дагуу дүрмийн сангийн /хувь нийлүүлсэн хөрөнгө/ доод хэмжээ, 13 дугаар зүйлийн 13.4 дэх заалтын дагуу үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоодог.

2.3. Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаанд тавих хяналт

УИХ-аас 2005 оны 11 дүгээр сарын 17-ны өдөр баталсан "Санхүүгийн зохицуулах хорооны эрх зүйн байдлын тухай хууль"-ийн 6.1, 6.2 дахь хэсэгт

заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд Хороо дүрэм, журам, заавар баталж мөрдүүлэх, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангуулах ажлыг зохион байгуулах, тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлж байна.



- Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хууль
- Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хууль
- Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хууль
- Компанийн тухай хууль
- Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хууль
- Аудитын тухай хууль
- Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль
- Зээлийн мэдээллийн сангийн тухай хууль
- Холбогдох бусад хууль тогтоомж

- Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны зохицуулалтын журам
- Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тооцож, хяналт тавих журам
- Банк бус санхүүгийн байгууллагын активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам
- Банк бус санхүүгийн байгууллагын хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн доод хэмжээг тогтоох тухай
- Банк бус санхүүгийн байгууллагаас төвлөрүүлэх зохицуулалтын үйлчилгээний хөлсний хэмжээг тооцох журам
- Банк бус санхүүгийн байгууллагын нягтлан бодох бүртгэлийн журам /багц/
- Банк бус санхүүгийн байгууллагын үйл ажиллагаанд газар дээрх шалгалт хийх журам
- Банк бус санхүүгийн байгууллагын үйл ажиллагаанд зайнаас хяналт тавих журам
- Банк бус санхүүгийн цахим мөнгөний үйлчилгээний журам
- Гүйлгээнээс илэрсэн хуурамч мөнгөн тэмдэгтийг хүргүүлэх, бүртгэх, хадгалах, устгах журам
- Харилцагчийг таньж мэдэх, сэжигтэй болон бэлэн мөнгөний гүйлгээг мэдээлэх журам

2.4. Банк бус санхүүгийн салбарт тулгамдаж буй асуудал³

³ *Мэдээллийн эх сурвалж:* Санхүүгийн зохицуулалтын хорооны бодлого зохицуулалтын газар Батцэцэг 9919-8005; Ажлын албаны дарга Жамбаажамц 9911-5968

1. Хууль эрх зүйн орчинг боловрсонгуй болгох

Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга, үзэл баримтлалын төслийг боловсруулж, улмаар УИХ-аар батлуулах арга хэмжээ авах;

Хуулийн шинэчилсэн найруулга батлагдмагц зохицуулалтын журам, заавруудыг шинэчлэн боловсруулж, батлуулах;

Салбарын хяналт шалгалтын тогтолцоог боловрсонгуй болгож, эрсдэлд суурилсан болон нэгдсэн хяналт шалгалтыг нэвтрүүлэх, үйл ажиллагааны стандарт, үнэлгээний системийг бий болгох;

Компанийн засаглал, мэдээллийн ил тод байдлыг хангаж, хөрөнгө оруулагч, харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалах тогтолцоог бий болгох;

Зээлийн батлан даалтын сангийн үйлчилгээнд хамрагдах ББСБ-уудын тоог нэмэгдүүлэх.

2. Банк бус санхүүгийн зах зээлийн хүртээмжийг сайжруулах, шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээг нэвтрүүлэх, хөрөнгийн зах зээлд гаргах бодлого баримтлах

Зах зээлийн зорилтот бүлгийн онцлогт нийцсэн шинэ, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг санаачлан нэвтрүүлэх;

ББСБ-ыг хөрөнгийн зах зээлд гаргах уян хатан бодлого баримтлах;

Мэдээллийн технологийн дэвшлийг ашигласан бүтээгдэхүүнийг бодлогоор дэмжиж, санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмжийг бий болгох олон улсын сайн туршлагыг дэмжин нэвтрүүлэх;

ББСБ-уудын үйлчилгээний өртгийг бууруулах, үйл ажиллагааны үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, мэдээллийн технологийн дэвшлийг ашигласан бүтээгдэхүүн бий болгох;

Бичил санхүүгийн байгууллагуудыг чадавхижуулах, уялдаа холбоог сайжруулах, тэдгээрийн хоорондын мэдээлэл солилцох тогтолцоог оновчтой зохион байгуулах.

3. Урт хугацаатай хямд эх үүсвэрээр дэмжиж, зээлийн хүүг бууруулах бодлого баримтлах

Засгийн газар болон олон улсын төсөл хэрэгжүүлэгч байгууллагуудаас хэрэгжүүлж буй хөтөлбөр, төсөлд ББСБ-ыг өргөнөөр хамруулах боломжийг бүрдүүлэх;

Тогтвортой хөгжлийг хангах урт хугацааны санхүүгийн эх үүсвэрийг татан төвлөрүүлж, бодит эдийн засагт үр ашигтайгаар хөрөнгө оруулах чадавхитай санхүүгийн зах зээлийг бэхжүүлж, тус салбарын эдийн засагт гүйцэтгэх үүргийг нэмэгдүүлэх.

4. Бичил санхүүгийн байгууллагуудын өрсөлдөх чадварыг бэхжүүлэх

Бичил санхүүгийн байгууллагуудын нэгдэх, нийлэх явцыг бодлогоор дэмжих;

Бичил санхүүгийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны стандарт, үнэлгээний систем бий болгох;

Орон нутагт үйл ажиллагаа эрхлэх болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай үйл ажиллагаа эрхлэх ББСБ-ыг бодлогоор дэмжих зэрэг асуудлууд болно⁴.

⁴ www.frc.mn

Хоёр. Гадаадын туршлага

1. Германы банкны салбар⁵

Германы банкны салбарыг германы банкны систем гэж нэрлэх бөгөөд тэрээр дэлхий дээрх хамгийн том нь юм. Германы банкны салбарын олон улсаас ялгаатай нэг онцлог нь банкны зах зээлд эзлэх хувийн банкны хувь хэмжээ нийтийн өмчийн болон хоршооны зээлийн байгууллагатай харьцуулахад маш бага байдаг. Энэ нь германы банкны салбарын бүтцийн гол онцлог нь юм. ХБНГУ-ын олон улсад нэр хүндтэй хамгийн том банкаар Германы Банк⁶ болон Комерцбанк⁷-ыг нэрлэж болно.

Германы Зээлийн салбарын тухай хуулийн⁸ 1 дүгээр зүйлд тусгасны дагуу үндсэндээ буюу тодорхой хязгаарлагдмал хүрээнд банкны үйл ажиллагаа явуулж, худалдаа арилжаа эрхлэх нөхцөлийг хангасан, ашиг олж буй аж ахуйн нэгж (компани)-ийг зээлийн байгууллага гэж тодорхойлдог. Уг хуулинд эс хамаарах байгууллагыг ч мөн тодорхойлсон байдаг. Жишээлбэл, Германы Холбооны Банк⁹ (төв банк Г.А.), Сэргээн босголтын зээлийн газар¹⁰, Нийгмийн Даатгалын Байгууллага¹¹, Холбооны Хөдөлмөрийн Агентлаг¹² зэрэг нь энэ хуулийн дагуу зээлийн байгууллага биш юм. Уг хуулинд банкны эрхлэх үйл ажиллагааны хүрээг доорх байдлаар тусгасан байдаг. Үүнд:

- Хадгаламжийн үйл ажиллагаа
- Зээлийн үйл ажиллагаа
- Дисконт үйл ажиллагаа: вексел, чек
- Санхүүгийн комиссийн үйл ажиллагаа
- Үнэт цаас хадгалах үйл ажиллагаа (депозит)
- Хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагаа
- Өр зээл худалдан авах үйл ажиллагаа
- Батлан даалтын үйл ажиллагаа
- Бэлэн бус харилцахын үйл ажиллагаа
- Эмиссийн үйл ажиллагаа
- Цахим мөнгөний үйл ажиллагаа

Эдгээр үйл ажиллагаа нь эдийн засгийн ухаанд заадаг зээлийн байгууллагын “гадаад үйл ажиллагаанууд” бөгөөд түүнчлэн доорх үйл ажиллагаанууд мөн багтана. Үүнд:

- Банк хоорондын хэлцлийн хүрээнд бусад зээлийн байгууллагатай харилцах хадгаламж, зээлийн үйл ажиллагаа

⁵ Германы банкны салбар-Deutsches Bankwesen
https://de.wikipedia.org/wiki/Deutsches_Bankwesen

⁶ Deutsche Bank-германаар

⁷ Commerzbank-германаар

⁸ Kreditwesengesetz-германаар

⁹ Deutsche Bundesbank-германаар

¹⁰ Kreditanstalt fuer Wiederaufbau-германаар

¹¹ Sozialversicherungstraeger-германаар

¹² Bundesagentur fuer Arbeit-германаар

- Дахин санхүүжилтын¹³ хүрээнд төв банктai харилцах хадгаламжийн үйл ажиллагаа
- Олон улсын мөнгө зээлийн харилцаа

2010 оны эцсийн байдлаар, Германы Холбооны Банкны тооллогоор нийт 38 183 салбар бүхий 2 093 мөнгөтэй харьцдаг байгууллага бүртгэгджээ. Үүнд барилгажуулалтын хадгаламжийн кассууд багтсан бөгөөд харин хөрөнгө хадгалах байгууллагууд хамрагдаагүй юм. Германы банкны салбарын бүтцийг “Гурван-Баганын-Бүтэц” гэж нэрлэдэг. Үүнд **Хоршооны банк**¹⁴ (1 144 зээлийн хоршоо болон 2 хоршооны төв банк), **Нийтийн эрхзүйт байгууллага**¹⁵ (431 хадгаламжийн касс, 10 муж улсын банк болон төрөлжсөн банкууд) болон **218 Хувийн банк**¹⁶ (4 том банк, 159 бүсийн буюу бусад банк болон гадаадын банкны 96 салбар) орно.

Олон улстай харьцуулахад бэхжилтийн үзүүлэлт¹⁷ доод хэмжээнд, нийтийн өмчийн хувийн жин өндөр буюу ойролцоогоор 45% байдаг. Германы банкуудын ашгийн түвшин¹⁸ нь бүх 3 баганын хувьд, олон улстай жишихэд адилхан дунджаас доогуур хэмжээнд байна. 2003 оны байдлаар, өөрийн хөрөнгийн үр ашиг¹⁹ нь дөнгөж 0.7% байв.

Герман Улсад банкны үйл ажиллагааг үнэлэж дүгнэхэд ихэвчлэн өөрийн хөрөнгийн үр ашиг болон хүүгийн ашгийн²⁰ хувь хэмжээг ашигладаг бол Америкийн Нэгдсэн Улсад зардал-орлогын-харьцаа²¹ нь үйлдвэрийн эдийн засгийн хамгийн гол үзүүлэлт байдаг.

ХБНГУ-д банкны салбарын үйл ажиллагааг Зээлийн салбарын тухай хуулиар зохицуулдаг. Тус салбар нь 3 секторт хуваагдана. Үүнд: хувийн хэвшлийн, нийтийн эрхзүйт болон хоршооны банк (гурван баганат систем).

2. Германы зээлийн байгууллага

Зээлийн байгууллага, эсхүл мөнгөтэй харьцдаг байгууллага (*англиар-credit institution*) гэж банкны үйл ажиллагаа эрхэлж буй компанийг хэлдэг. Германд зээлийн байгууллага болон банкыг ижил агуулгатай (синоним) гэдэг ойлголт их түгээмэл байдаг. Гэвч банк бол зээлийн байгууллага мөн боловч эсрэгээрээ зээлийн байгууллага бүр банк биш юм. Германы эрхзүйд зээлийн байгууллага гэдгийн дор банк, хадгаламжийн касс буюу зээлийн хоршоог хамруулдаг. Хууль тогтоогч нь зээлийн салбарын тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлд “банкир”, “банк” болон “ард түмний банк”, тус хуулийн 40 дүгээр зүйлд “хадгаламжийн касс”, “барилгажуулалтын хадгаламжийн касс” болон “хадгаламж, зээлийн хоршоо” гэдэг үгсийг тус тус тусгаснаар энэхүү түүхэн ангиллыг хуульчилж, компаний нэр, үйл ажиллагааны зорилгыг тодорхойлох буюу зар сурталчилгааны хувьд хуулиар хамгаалсан байдаг.

¹³ Refinanzierung-германаар

¹⁴ Genossenschaftsbanken-германаар

¹⁵ öffentlich-rechtliche Institute-германаар

¹⁶ Privatbanken-германаар

¹⁷ Konsolidierungsgrad-германаар

¹⁸ Profitabilitaet-германаар

¹⁹ Eigenkapitalrentabilitaet-германаар

²⁰ Zinsspanne-германаар

²¹ Cost-Income-Ratio-англиар

Хадгаламжийн кассыг явган ярианд ихэнхдээ “банк” гэж хэлдэг. Үнэндээ зээл авах тохиолдолд зээлийн байгууллагуудын багавтар ялгаа бараг мэдэгдэхгүй. Тиймдээ ч өдөр тутмын амьдралд нийтлэг үйлчилгээний банк²² руу шилжих хандлага улам бүр нэмэгдэж байна. Нийтлэг үйлчилгээний банк нь банкны бараг бүх үйл ажиллагааг эрхэлдэг байгууллага юм. Герман Улсад ихэнх банк нь нийтлэг үйлчилгээний банкны үйл ажиллагаа эрхэлдэг. Хадгаламжийн касс нь үйлчлүүлэгчид анзаарагдахгүй ч гэлээ үйл ажиллагааны хүрээ нь тодорхой хэмжээнд хязгаарлагдмал байдаг тул нийтлэг үйлчилгээний банкны түвшинд хүрэхгүй.

3. Германы санхүүгийн үйлчилгээний байгууллага

Германы зээлийн салбарын тухай хуулинд заасны дагуу санхүүгийн үйлчилгээний байгууллага гэж үндсэн буюу тодорхой хязгаарлагдмал хүрээнд үйл ажиллагаа эрхэлж, **бусдад санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлдэг**, худалдаа, арилжаа эрхлэх нөхцөлийг хангасан компанийг хэлэх ба зээлийн бус байгууллага юм.

Санхүүгийн үйлчилгээний байгууллага нь зээлийн салбарын тухай хуулийн 32 дугаар зүйлд заасны дагуу BaFin²³ (Холбооны санхүүгийн үйлчилгээний хяналтын газар)-аас зөвшөөрөл авч үйл ажиллагаа явуулдаг. Зөвшөөрөл авахад доорх нөхцөл, шаардлагыг хангасан байвал зохино. Үүнд:

- Өөрийн хөрөнгийн хэмжээ
 - Хөрөнгө оруулалтын зөвлөх, хөрөнгө оруулалтын зуучлагч, эцсийн гэрээний зуучлагч, санхүүгийн сагс (портфолио)-ны менежер, олон талт худалдаа эрхлэгч, үйлчлүүлэгчийнхээ эзэмшилд байгаа бэлэн мөнгө, үнэт цаас, өмч хөрөнгийг санхүүгийн эргэлтэнд оруулах эрхгүй, мөн өөрөө хариуцлага хүлээхгүй, санхүүгийн инструмент ашигладаг үнэт цаасны буюу хөрөнгө оруулалтын менежментийн компанийн хувьд доод хязгаар нь 50 000 евро;
 - Өөрөө хариуцлага хүлээхгүй, санхүүгийн инструмент ашигладаг санхүүгийн үйлчилгээний байгууллагын хувьд доод хязгаар нь 125 000 евро;
 - Бүрэн хариуцлагатай санхүүгийн үйлчилгээний байгууллагын хувьд доод хязгаар нь 730 000 евро.
- Хүсэлт гаргагч компанийн гүйцэтгэх захирал буюу өмчлөгч нь хуулиар тавигдсан шаардлагад тохирсон мэргэжилтэй, итгэл даах чадвартай байх.
- Хэрэгжих боломжтой бизнес төлөвлөгөөтэй байх.

Зөвшөөрөл олгохоос өмнө Холбооны агентлаг нь уг байгууллагын аюулгүй байдлын тоноглолын талаар сонсгол хийнэ.

4. Олон улсад

²² Universalbank-германаар

²³ Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (BaFin)-германаар

Австри болон Швейцарь улсад германы нийтлэг үйлчилгээний банк болон зээлийн байгууллагын тухай ойлголт адилхан байдаг. Австри улсад санхүүгийн үйлчилгээний байгууллагыг “үнэт цаасны компани”²⁴ гэж нэрлэдэг.

Англо-саксоны²⁵ (англо-америкийн) эрхзүйн системтэй орнуудад ерөнхийдөө “банк” эсхүл “хадгаламжийн банк” гэсэн ойлголт түгээмэл байдаг бөгөөд Германд байдаг шиг “З-баганат-загвар”-т багтсан зээлийн байгууллагын олон хэлбэр бараг байдаггүй.

АНУ гэхэд 1933 оноос 1999 он хүртэл хөрөнгө оруулалтын банк болон арилжааны банкнаас бүрдсэн тусгай банкны тогтолцоотой²⁶ байсан. 1999 оны 11 дүгээр сард хууль²⁷ гаргаснаар тусгай банкны системийг халж, улмаар 2007 онд тохиосон санхүүгийн хямралын улмаас бүх хөрөнгө оруулалтын банкыг нийтлэг үйлчилгээний банкууд худалдан авах, банкны статусыг нь нийтлэг үйлчилгээний банк болгон өөрчлөх процесс явагдсанаар АНУ-ын банкны систем нь ерөнхийдөө Германы банкны системд ойртсон байдаг.

Франц улсын хувьд, дэлхийн II дайны үед байгуулагдсан Үндэсний эсэргүүцлийн зөвлөл²⁸ нь 1944 онд мөн ийм систем нэвтрүүлсэн боловч 1984 онд халсан байдаг.

Англо-саксоны эрхзүйн системийн хүрээнд “зээлийн байгууллага²⁹” гэдэг ойлголтыг хэрэглэдэг.

АНУ-ын банкны систем

Зохицуулалтын дүрэм, журам

- Тусгай банкны систем: Glass-Steagall Act (1933) хуулиар байгуулж, Gramm-Leach-Bliley Act (1999) хуулиар цуцалсан
- Салбарын сүлжээг хязгаарлах: McFadden Act (1927) хууль: муж улс дамнасан салбарыг хориглох тухай, Riegle-Neal Act (1994) хуулиар хоригийг зөөллөсөн.
- Үйл ажиллагааг хязгаарлах: Bank Holding Company Act (1956 онд баталж, 1999 он хүртэл хүчин төгөлдөр) хуульд Санхүүгийн холдинг компанийн³⁰ тухай ойлголтыг тодорхойлсон байсан.

Банкны төрөл

АНУ-ын банкны систем нь доорх банкны төрлүүдээс бүрддэг. Үүнд:

- Арилжааны банк: Citigroup, JP Morgan Chase г.м.
- Хөрөнгө оруулалтын банк, Үнэт цаасны брокер, дилер
- Тэтгэврийн сан³¹ буюу Хамтын сан³² (Хөрөнгө оруулалтын сан) зэрэг бусад банк бус³³ буюу банк төст³⁴ байгууллага

²⁴ Wertpapierfirma-германаар

²⁵ angelsächsisch-германаар

²⁶ Trennbanksystem-германаар

²⁷ Gramm-Leach-Bliley Act-англиар

²⁸ Conseil national de la Résistance-францаар

²⁹ “credit institution”-англиар

³⁰ Financial Holding Companies (FHC)-англиар

³¹ Pensionsfonds-германаар

³² Mutual Funds-англиар

³³ Non-Banks-англиар

³⁴ Near-Banks-англиар

- Хуримтлалын байгууллага³⁵: Хамтын хадгаламжийн банк, Зээлийн нэгдэл³⁶, Хадгаламж, зээлийн холбоо³⁷

Системийн байгууллагууд

Холбооны нөөцийн систем³⁸ (Америкийн төв банк) нь 12 салбартай. Холбооны нөцийн Товчоо³⁹ нь санхүүгийн холдинг компанид хяналт, шалгалтыг хэрэгжүүлдэг.

Мэргэжлийн хяналт, шалгалт: Арилжааны банкуудын хяналт, шалгалтыг FDIC⁴⁰ (Холбооны хадгаламжийн даатгалын корпораци) болон OCC⁴¹ (Валютын аудиторын газар) хэрэгжүүлдэг. Хөрөнгө оруулалтын банкууд SEC⁴² (Үнэт цаас, биржийн комисс) болон CFTC⁴³ (Таваар фьючерсийн арилжааны комисс) байгууллагын хяналт дор байдаг. Холбооны төрийн захиргааны төв байгууллагууд нь даатгалын салбараа хянадаг.#

³⁵ Thrift Institutions-*англиар*

³⁶ Credit Unions-*англиар*

³⁷ Savings & Loan Associations-*англиар*

³⁸ Federal Reserve System-*англиар*

³⁹ Federal Reserve Board-*англиар*

⁴⁰ Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC)-*англиар*

⁴¹ Office of the Comptroller of the Currency (OCC)-*англиар*

⁴² U.S. Securities and Exchange Commission (SEC)-*англиар*

⁴³ U.S. Commodity Futures Trading Commission (CFTC)-*англиар*